

Arh. hig. rada, 18 (1967) 11

OBITELJSKA ODGOVORNOST I STRUKTURA INFORMIRANOSTI INDUSTRIJSKIH RADNICA

B. ŠVERKO i I. ŠIBER

Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet i Fakultet političkih nauka, Zagreb

(Primljeno 19. IX 1966)

Uz pomoć posebno konstruiranog testa informiranosti utvrđeno je da postoje razlike u strukturi informiranosti među grupama radnica različite obiteljske odgovornosti. Na temelju tih razlika može se zaključiti da su radnice s malim stupnjem obiteljske odgovornosti zainteresirane za zbi-
vanja u svom kolektivu na širem planu od radnica s velikim stupnjem obiteljske odgovornosti, koje su u većoj mjeri orijentirane prema užim aspektima svoje radne situacije.

Nezadovoljni uobičajenim direktnim i eksplicitnim tehnikama za ispitivanje stavova, interesa i motiva radnika (kao što su npr. skale stavova), koje dozvoljavaju ispitanicima da kontroliraju svoje odgovore, pa su odgovori obično više odraz socijalno prihvatljivih vrednota nego stvarnog mišljenja radnika, neki su istraživači pokušali potražiti objektivnije tehnike za ispitivanje tih varijabli. Tako je *Bujas* (1963) ukazao na potencijalnu vrijednost testa informiranosti kao instrumenta za ispitivanje širine zainteresiranosti i dominantnih motiva radnika. Umjesto da radnike pitamo što misle, kakvi su im stavovi i koja su područja njihovih interesa, možemo ih pitati što oni *znaju* o različitim aspektima njihove radne situacije, pa na temelju *strukture* i *stupnja* njihove informiranosti možemo onda donijeti sud o širini njihovih interesa, dominantnim motivima i sličnim varijablama.

Iako ovaj indirektni pristup ispitivanju nekih aspekata motivacije radnika, koji se čini mnogo objektivnijim i prikladnijim, ima neospornu apriorističku valjanost, postoji potreba da se njegova valjanost i dalje empirijski provjerava. Ovaj je rad jedan prilog tom provjeravanju. Mi smo željeli provjeriti mogu li se uz pomoć jednog posebno konstruiranog testa informiranosti utvrditi razlike u strukturi informiranosti, koje reflektiraju odgovarajuće razlike u širini zainteresiranosti radnika, tamo gdje se te razlike opravdano mogu i očekivati.

METODA

Pri konstrukciji testa informiranosti, koji treba da posluži kao instrument za ispitivanje širine zainteresiranosti radnika, pošli smo od nekih pretpostavki. Prije svega pretpostavili smo da u pogledu širine zainteresiranosti postoje konzistentne individualne razlike među radnicima, a to potkrepljuju svakodnevna nesistematska opažanja. Tako npr. postoje pojedinci čiji je interes orijentiran pretežno prema onim aspektima njihove radne situacije o kojima ovisi njihov neposredni lični socio-ekonomski položaj. Drugi opet pokazuju nešto širi interes, koji, međutim, ne prelazi okvire njihove uže radne jedinice. I konačno, postoje pojedinci koji su široko zainteresirani za sve probleme svoga radnog kolektiva i koji su dobro uključeni u sva zbivanja u svom radnom kolektivu. Druga pretpostavka je da se te razlike u širini zainteresiranosti nužno odražuju u odgovarajućim razlikama u *stupnju* i *strukturi* informiranosti radnika, jer poznato je da je čovjek najbolje informiran o onim stvarima za koje je zainteresiran. Da bismo mogli ispitati te razlike u stupnju i strukturi informiranosti, sastavili smo poseban test informiranosti, koji se zapravo sastoji od tri samostalna subtesta.

Subtest I (»razina pojedinca«) sadržava ukupno 20 pitanja objektivnog tipa, koja se sva odnose na one aspekte o kojima ovisi neposredni, u prvom redu materijalni, položaj pojedinca. To su različita pitanja o mehanizmu nagrađivanja, o mogućnostima napredovanja radnika, o postojećim beneficijama i slično. Za primjer navodimo dva zadatka iz tog subtesta:

- (1) Označite o čemu sve ovise vaša primanja:
  - A. radni učinak (prebačaj norme)
  - B. radni staž
  - C. godine starosti
  - D. redovan dolazak na posao
  - E. kvalifikacija
  - F. odnos s drugim radnicima
  - G. mišljenje poslovođe
- (2) Ako radnik u vašem poduzeću stekne kvalifikaciju, a ostane na istom radnom mjestu, da li se njegova primanja povećavaju?
  - A. da
  - B. ne
  - C. ne znam

Subtest II (»razina radne grupe«) sadržava 19 pitanja koja se odnose na različite aspekte aktivnosti uže radne jedinice. Na primjer:

- (1) Kad ste imali posljednji sastanak svih članova vašeg odjeljenja?
  - A. ne sjećam se tačno
  - B. u toku prošlih sedam dana
  - C. u toku prošlih mjesec dana
  - D. prije više od mjesec dana

(2) Odakle dolazi materijal u vaše radno odjeljenje?

- A. iz dorade
- B. iz skladišta materijala
- C. iz pripreme rada
- D. iz krojnice
- E. iz skladišta gotovih proizvoda

Subtest II (»razina kolektiva«) sadržava ukupno 24 pitanja koja se odnose na različite aspekte aktivnosti čitavog kolektiva. To su različita pitanja o općim i tehničkim karakteristikama poduzeća, o administrativnoj organizaciji poduzeća, o financijskom poslovanju, o funkcioniranju organa samoupravljanja i sl. Na primjer:

(1) Označite najvažniji zadatak radničkog savjeta!

- A. stručno usavršavanje radnika i službenika u poslu
- B. primanje novih radnika u poduzeće
- C. provođenje tehničke zaštite na radu
- D. donošenje privrednog plana poduzeća i raspodjela ukupnog prihoda
- E. posredovanje u sporovima s drugim poduzećima

(2) Između niže navedenih zemalja zaokružite one u koje je vaše poduzeće u toku prošle godine izvezilo svoje proizvode!

- A. Velika Britanija
- B. Francuska
- C. Švedska
- D. SR Njemačka
- E. Brazil
- F. Mađarska

Čitav test, uzevši sva tri subtesta zajedno, sadržava ukupno 63 zadatka.* Svi zadaci su objektivnog tipa i najvećim dijelom višestrukog izbora. Sa stanovišta osjetljivosti testa, dvadesetak zadataka u svakom subtestu je relativno malo, ali već i tako primjena testa traje oko jedan sat, a duža ispitivanja u industriji su teško provediva.

Da bismo provjerili da li je tako konstruiran test informiranosti prikladan i dovoljno osjetljiv instrument za utvrđivanje razlika u strukturi informiranosti, koje bi ukazivale na odgovarajuće razlike u širini zainteresiranosti radnika, upotrijebili smo jedan indirektni postupak. Njegov smisao je u tome da se testom ispituju dvije ili više skupina radnika, za koje se unaprijed, na osnovu drugih informacija, može pretpostaviti da se na određeni način razlikuju u širini svoje zainteresiranosti. Pa, ukoliko se na temelju analize rezultata u testu mogu utvrditi razlike u stupnju i strukturi informiranosti, koje reflektiraju pretpostavljene razlike u širini zainteresiranosti, onda je to indirektan prilog validaciji testa. Dakako, takav indirektni način empirijske validacije ima znatnih nedostataka i ograničenja: pored ostalog, ako ispitivanje pokaže da nema

* Dio zadataka u našem testu preuzeli smo iz testa informiranosti TI-60, koji su na Psihologijskom institutu u Zagrebu konstruirali *Bujas* i suradnici.

pretpostavljenih razlika, tada su rezultati inkonkluzivni, tj. ne možemo znati da li razlika zaista nema ili je test nedovoljno osjetljiv da ih registrira.

Indirektnu validaciju našeg testa informiranosti odlučili smo provesti na grupama radnica koje se razlikuju po stupnju obiteljske odgovornosti. Poznato je da su žene s velikim stupnjem obiteljske odgovornosti, dakle žene koje su udate i imaju djecu, toliko vezane za svoju porodicu, da uglavnom nemaju ni mogućnosti ni interesa za šire uključivanje u problematiku svojih radnih kolektiva. Njihov interes, uz manje izuzetke, uglavnom ostaje ograničen na neke uže aspekte njihovih radnih mjesta i na materijalne i druge beneficije koje proizlaze iz njihova rada. Naprotiv, žene manje obiteljske odgovornosti, dakle neudate žene bez djece, nemaju porodicu kao dominantno područje svojih interesa, pa imaju veće mogućnosti za šire uključivanje u život i rad svojih kolektiva. Takve razlike u strukturi uključenosti, odnosno u širini zainteresiranosti žena različite obiteljske odgovornosti, trebalo bi da se reflektiraju u odgovarajućim razlikama u strukturi njihove informiranosti. Prema našoj radnoj hipotezi, žene velike obiteljske odgovornosti, u usporedbi sa ženama male obiteljske odgovornosti, bile bi bolje informirane na »razini pojedinca«, a slabije na »razini kolektiva«.

Provjeravanje naše hipoteze proveli smo u jednom konfekcijskom poduzeću koje upošljava oko 800 radnika. Ispitivanje smo proveli na slučajnom uzorku od 117 konfekcijskih radnica, među kojima je bilo 47 neudatih radnica, 15 udatih radnica bez djece i 55 udatih radnica s djecom. Radnice su testirane za radnog vremena tehnikom »grupno vođenog rada«, u grupama po 30 radnica, u prikladnoj prostoriji, smještene tako da su međusobne komunikacije bile onemogućene. Za tehniku »grupno vođenog rada« odlučili smo se jer su *Petz* i *Bujas* (1961) ustanovili da ima niz prednosti pred ostalim tehnikama primjene.

REZULTATI

Prosječni stupanj informiranosti za svaku grupu radnica, izražen prosječnim brojem tačno odgovorenih pitanja u svakom od tri subtesta, prikazan je u tablici 1. Razlike među grupama su male, no njihov smjer je u skladu s radnom hipotezom: neudate radnice, u usporedbi s udatima, bolje su informirane na »razini kolektiva« (subtest III), a slabije na razini pojedinca (subtest I), a to znači da se strukture njihove informiranosti razlikuju.

Razlike u strukturi informiranosti triju grupa radnica lakše se mogu uočiti na slici 1, gdje je prosječni stupanj informiranosti prikazan u komparabilnim Z-vrijednostima, izračunatim s obzirom na zajedničku aritmetičku sredinu i standardnu devijaciju.

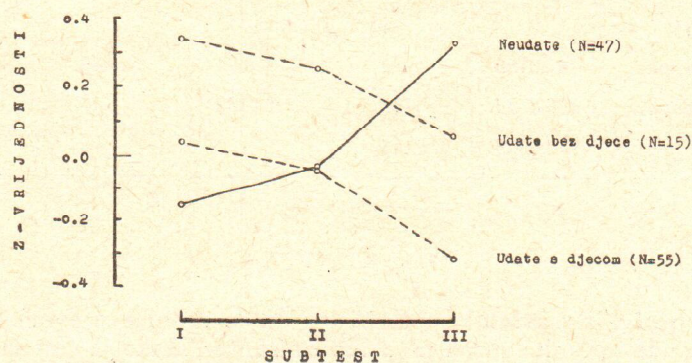

Tablica 1.

Prosječni broj tačnih odgovora radnica različite obiteljske odgovornosti

	Subtest I	Subtest II	Subtest III
Neudate	9,12	4,51	7,68
Udate bez djece	10,53	5,07	6,93
Udate s djecom	9,67	4,49	5,83

Kao što se iz slike vidi, od udatih radnica na sve su tri razine nešto bolje informirane radnice bez djece od radnica s djecom. No njihova struktura informiranosti je slična: krivulje ukazuju na tendenciju relativnog smanjivanja stupnja informiranosti od »razine pojedinca« prema »razini kolektiva«, podjednako za obje grupe udatih radnica. Jedino kod neudatih radnica nagib krivulje je drugačiji, što ukazuje i na dru-

Sl. 1. Struktura informiranosti radnica različite obiteljske odgovornosti. Na apscisi se nalaze subtestovi, a na ordinati prosječan broj tačnih odgovora svake pojedine grupe radnica izražen u Z-vrijednostima

gačiju strukturu informiranosti: u usporedbi s udatim radnicama neudate radnice su bolje uključene na »razini kolektiva« a slabije na »razini pojedinca«.

Međutim, analizom varijance (tablica 2) mogli smo utvrditi da su jedino na »razini kolektiva«, dakle u subtestu III, razlike među grupama značajne na nivou manjem od 1%. Dodatnom analizom pomoću t-testa ustanovili smo da je na »razini kolektiva« statistički značajna samo razlika između neudatih radnica i udatih s djecom ($t = 3,37$ $P < 0,01$).

Tablica 2.

Značajnost razlika u stupnju informiranosti triju grupa radnica različite obiteljske odgovornosti: završna tablica analize varijance

Izvor varijabilnosti	Suma kvadrata	df	Varijanca	F	P
<i>Subtest I</i>					
Između grupa	23.6927	2	11.8463	1.4567	
Unutar grupa	927.0765	114	8.1322		
Totalna	950.7692	116			
<i>Subtest II</i>					
Između grupa	2.4654	2	1.2327	...	
Unutar grupa	547.4235	114	4.0125		
Totalna	459.8889	116			
<i>Subtest III</i>					
Između grupa	87.0189	2	43.5094	5.5689	P<0,01
Unutar grupa	890.6734	114	7.8129		
Totalna	977.6923	116			

DISKUSIJA

Najprije želimo ukazati na činjenicu da su radnice u ovom ispitivanju pokazale općenito nizak nivo informiranosti. Iako je test sadržavao pitanja koja se odnose samo na osnovne informacije o radu i životu kolektiva, od ukupno 63 zadatka, koliko su sadržavala sva tri subtesta zajedno, naše su radnice ispravno odgovorile u prosjeku na 20,8, dakle na svega 33% zadataka. Uz tako nizak nivo opće informiranosti nije zapravo moguće ni očekivati velike razlike među pojedinim grupama radnica. Razlike u pojedinim subtestovima između radnica različitog stupnja obiteljske odgovornosti su zaista male (najveća prosječna razlika ne doseže ni dva boda), što dovodi u sumnju osjetljivost ove tehnike kod primjene na takvim skupinama, za koje je karakterističan općenito nizak nivo informiranosti. Tu sumnju povećavaju i rezultati Sremca i Šverka (1964), koji su ispitujući razlike u strukturi informiranosti »pravih« radnika i »radnika seljaka«, gdje se značajne razlike realno mogu očekivati, također našli samo minimalne razlike.

Međutim, mada su konstatirane razlike male, treba istaknuti da su one potpuno u skladu s polaznom hipotezom. Na temelju utvrđenih razlika u strukturi informiranosti, može se zaključiti da su radnice s malim stupnjem obiteljske odgovornosti zainteresirane za zbivanja u svom kolektivu na širem planu od radnica s velikim stupnjem obiteljske odgovornosti, koje su u većoj mjeri orijentirane prema užim aspektima svoje radne situacije. Takav zaključak govori u prilog tome da upotrijebljeni metodološki pristup, ako možda i nema zadovoljavajuću osjetljivost, ima barem osnovnu valjanost. A to opravdava dalja provjeravanja, koja bi trebalo provesti na skupinama višeg nivoa opće informiranosti.

Literatura

1. Bujas, Z.: Trav. hum. 1-2 (1963) 31.
2. Petz, B., Bujas, Z.: Acta Inst. Psychol. Univ. Zagreb., 25 (1961) 49.
3. Sremec, B., Šverko, B.: Acta Inst. Psychol. Univ. Zagreb., 37 (1964) 15.

Résumé

LA RESPONSABILITÉ FAMILIALE ET LA STRUCTURE
DE L'INFORMATION CHEZ LES OUVRIÈRES
(DANS L'INDUSTRIE)

Au cours de ce travail, nous avons voulu voir si à l'aide d'un test d'information spécialement conçu, on pouvait constater des différences dans l'information des ouvriers qui montreraient les différences correspondantes dans la grandeur de leur intérêt pour la vie et le travail de leur entreprise. Le test d'information a été appliqué à 3 groupes d'ouvrières qui se différenciaient par le degré de responsabilité familiale et on a constaté des différences caractéristiques dans le degré et la structure de leur information.

En se basant sur ces différences, il a été possible de conclure que les ouvrières dont le degré de responsabilité familiale était le plus faible s'intéressaient aux événements de leur collectif sur un plan plus large que les ouvrières ayant une grande responsabilité familiale.

Les résultats ont montré la possibilité de l'emploi du test d'information comme méthode pour l'examen indirect des motifs et des intérêts dominants des ouvriers.

*Institute de Psychologie
de la Faculté des Lettres,
et Faculté des Sciences Politiques,
Université de Zagreb, Zagreb*

*Reçu le 19
Septembre 1966.*

„Nonča Kamišova“

SVILARSKI KOMBINAT – TITOV VELES

JUGOSLAVIJA

MAKEDONIJA

U SVOJIM SAVREMENO OPREMLJENIM
POGONIMA PROIZVODIMO:

TKANINE OD PRIRODNE I VEŠTAČKE
SVILE I SINTETIKE, JEDNOBOJNE,
DEZENIRANE, I ŠTAMPANE.

PREDIVA OD PRIRODNE SVILE, VUNE
I SINTETIKE.

